

KÖNYVTÁRAINK HELYISMERETI KIADVÁNYAI

PÉTER László

Különösen az utóbbi évtizedben meglepő gazdagságban bontakozott ki megyei és városi könyvtáraink helyismereti tevékenysége, nem utolsósorban helyismereti kiadványpolitikája. Ha valaki figyelemmel kísérte a könyvtári kiadványokat, vagy kivált egyvégében végiglapozza a Hajdú-Bihar megyei könyvtár 1973 óta évenként összeállított *Könyvtári kiadványok* című – sajnos, a bejelentések elmulasztása miatt nem is teljes – jegyzékét, örömmel látja, milyen sokszínű, sokfajta igényt kielégítő az a mennyiségében is gazdag termés, amely könyvtáraink műhelyeiből évről évre kikerül. Nemcsak helyismereti vonatkozásúak természetesen, hiszen a megyei és városi könyvtáraknak sok más kötelezettségük is van, s egyikük-másikuk az évek során sajátos tárgyköröket vállalt magára. Szombathely az irodalomkutatások évi bibliográfiáit adja közre, Kecskemét a mezőgazdaság köréből jelentet meg kiadványokat, Jászberény a kisgrafika népszerűsítéséről vált ismertté, Békéscsaba bibliofil csemegének számító versesfüzeteket ad ki, Kaposvár, és Szolnok a pedagógusok számára nyújt könyvekről, folyóiratokról tájékoztatást, s így tovább. A középiskolai tanulmányi versenyekhez eleinte Debrecen és Szombathely egymástól függetlenül kezdett ajánló bibliográfiákat megjelentetni; most már összefogtak, közösen készítik, legfeljebb a helyismereti témákat dolgozzák ki külön-külön.

Olykor az első pillantásra meg is lepődünk: miért kell Tatabányán a csecsen és az ingus nép történetéről meg irodalmáról kiadni füzeteket; miért, hogy a jellegzetesen fővárosi, urbánus költőnek, Szép Ernőnek bibliográfiáját Szolnok adja ki? De közelebről megnézve kiderül érdekeltségük, vállalkozásuk nemes és helyes indoka: a Csecsen-Ingus Autonóm Szovjet Szocialista Köztársaság Komárom megye testvérterülete; népének és kultúrájának megismertetése szép hivatása a megyei könyvtárnak. SZÉP Ernőnek meg mezőtúri diákoskodása, ott megjelent első verseskötete, a szolnoki színház megnyitóján elmondott ünnepi prólógusa elég jogcím, hogy a megyei könyvtár helyi irodalmi örökségébe tartozónak érezze, s hagyatékának számbavételére vállalkozzon.

KIADVÁNYFAJTÁK

Ezek a fajták egyben azt is mutatják, hogy mennyire nehéz megvonni a határt a helyismereti kiadványok és a másfélék között. Ám az átmenetek ellenére a két véglet világosan elkülöníthető. A következőkben a nyilvánvalóan helyismereti érdekű kiadványok fajtáit, típusait próbálom jellemezni, eredményeiket fölmérni, feladatainkat fölvázolni.

Csoportosításuk sokféleképpen történhet. Mindenek előtt a l a k i szempontok szerint. Legelemibb a s o k s z o r o s í t á s m ó d j á b ó l adódó különbség: nyomtatás vagy különféle eljárású többszörösítés. Ezt nem csupán anyagi lehetőségeink szabják meg, olykor tükrözi ez az iránta várható érdeklődés körét, olykor a kiadvány maradandóságára vonatkozó véleményünket. A kis példányszám, amely csak xerox-rota sokszorosítást kíván, nem föltétlenül értékjelző, de néha lehet.

Újabban szaporodó kiadványfajta a h a s o n m á s k i a d á s. Régi ritkaságok, hozzáférhetetlen értékek közkinccsé tételének a xerox-rota eljárással viszonylag olcsóvá vált lehetősége révén kitűnő távlatai vannak. Több könyvtárunk él is e lehetőségekkel. Példaszerű, ahogyan Szolnok a névadó VERSEGHY Ferenc műveinek újrakiadásával szolgálja a helyi irodalmi örökség ápolását. A Somogyi könyvtár is így mentette meg a feledéstől VÁRY Gellértnek Emléklapok Csongorád múltjából címmel a század elején papírra vetett kéziratos visszaemlékezését. Tervezzük [a Somogyi-könyvtár (– a szerk.)] DUGONICS András (Magyar várak, kéziratos), JUHÁSZ Gyula (Thematikák, kéziratos jegyzetek), JÓZSEF Attila (Szépség koldusa, 1922. évi első kiadás) hasonmásban való hozzáférhetővé tételét.

További csoportosítási szempont: i d ő s z a k i k i a d v á n y o k (különféle híradók) és ö n n á l l ó k i a d v á n y o k. Ez utóbbiak lehetnek évkönyvek, sorozatok tagjai, és lehetnek teljesen önállóak, sorozaton kívüliek.

Sokan ismerik már álláspontomat, de hadd ismételjem meg itt is: az é v k ö n y v n e k m i n t k i a d v á n y t í p ú s n a k e l l e n s é g e, a s o r o z a t n a k v i s z o n t h í v e v a g y o k. Összefoglalom érveimet is. Az évkönyv, bármi reprezentatív, tetszetős, a hozzá nem értőket elkápráztató kiadvány is, de korszerűtlen: gőzmozdony az úrhajók korában. Először is lassú, mert össze kell várnia sok írást, s egy miatt késik a napvilágra hozatallal az is, ami már rég kész van, s aminek eredményei már rég megtermékenyíthetnék a kutatást. Elrettentő példákat hozhatnék föl évkönyvek többéves késéséről, az impresszum és a valódi megjelenés különbségéből adódó képtelenségekről, amelyek szintén megzavarják a kutatást, különösen majd utódainkat. Másodszor az évkönyv vegyes föl-vágott: árut kapcsol; olyat is rákényszerít, hogy a vastag kötetnek a polcán szorítson helyet, akit a terjedelmes műből talán csak egyetlen tanulmány érdekel. (Ezen segít a különnyomat, ha van. De ha már van, akkor jobb volna, ha csak „különnyomat” volna, azaz füzetsorozat. De erről mindjárt külön is szólok.) Harmadszor pedig az esetek többségében az évkönyv az írások temetője. Katalógusok, bibliográfiák ritkán elemzik (analizálják), ritkán veszik föl részletesen a tartalmukat, még ritkábban tükröződik a sokféle tárgykör a mutatójukban – ha egyáltalán ez van –; egyszóval egy-egy írás elsikkad a sokféle más közt; nehéz fejben tartani, már hónapok múltán alig lehet emlékezni, melyik évkönyvben is jelent meg ez vagy az az írás. (Ezen megint segíthet az évkönyvek repertórium; ilyen készül a múzeumi évkönyvekről; a könyvtáriakról még nem. De ez sem ellen-súlyozza teljesen az évkönyvek koporsójába zárt írások elfeledésére ítéltettségét.)

Egy tárgy – egy kiadvány. Ez a legcélszerűbb kiadási forma, ez a leggyorsabb, ez kerül leghamarabb, a legkevesebb átvétellel a tudomány vérkeringésébe.

De az önnálló kiadások (könyvek, füzetek) közt is előnyben részesítem a sorozatban megjelenőket. Ez mintegy közbülső típus az évkönyv és a teljesen önnálló kiadvány

között: egyesíti a kettő előnyét, a hátrányaik nélkül. Önálló, de mégis azzal, hogy egy sorozat tagja, láncszeme, magával vonja az egész láncot: a sorozat előtte és – jórészt – utána következő számait is. Az előtte levőket úgy, hogy a – jól szerkesztett – sorozat minden darabjában ott a korábbiak jegyzéke. Ha egyetlen száma valakinek a kezébe jut, az rögtön megtudja, mi jelent meg már a sorozatban; sokszor értesül így az ember olyanról, amely másként elkerülte volna a figyelmét. S a sorozat következő tagjaira is hat egy-egy szám: akinek egy a szeme elé került, s jónak találja, figyeli már a következők megjelenését: keresi, gyűjti őket. Ha éppen úgy tesz neki, a sorozat teljessége kedvéért olyat is megszerez, amely tárgyánál fogva ugyan nem érdekli; ez azonban mégsem olyan kényszerítő rá, mint az évkönyv esetében.

Az évkönyv maga is sorozat; elképzelhető sorozaton kívüli fajtája is, az egyszeri gyűjteményes mű, tanulmánygyűjtemény. Ez egy fokkal még hátrányosabb kiadványfajta, hiszen éppúgy kolligátum, mint az évkönyv, a sorozatban, az időszakosságban rejlő előnyök nélkül. Kivétel lehet, ha tárgyköre egynemű, s ez a jól körülhatárolt tárgy tömör címben jut kifejezésre. Ilyen pl. a Kaposvár száz éve című honismereti tanulmánygyűjtemény, a Somogy megyei könyvtár kiadványa (1974).

A helyismereti kiadványoknak csak egy része bibliográfia. Ezek is tovább bonthatók különféle formai szempontok szerint. A közismert, egymást keresztező csoportosítási elvek: *k u r r e n s* és *r e t r o s p e k t í v*; *a j á n l ó* (válogatott) és *s z a k* (teljességre törekvő) bibliográfia. Az ajánló és a válogatott nem mindig esik egybe: az ajánló bibliográfia természetétől fogva válogatott, ám a válogatott nem bizonyos, hogy „ajánló”, azaz a válogatás alapja többféle is lehet, nem föltétlenül a népszerűsítés.

MŰFAJ TAGOZÓDÁS

A HELYISMERETI BIBLIOGRÁFIÁK

Sajtóbibliográfiák

Szerencsés, hogy remélhetően hamarosan valamennyi megye hírlapanyagának elkészül nyilvántartása. Szorgalmazásában nagy érdeme van Páldy Róbertnek, aki még az első megyei sajtóbibliográfiák megjelenésekor sürgette, hogy minden megyei könyvtár első feladatának tekintse a példák követését, s így mielőbb lehetővé váljék, hogy bizonyosfajta laza sorozatként – külsőségekben, szerkezetben egymástól eltérve ugyan, de lényegi adatközléseikben egymáshoz kapcsolódóan – egybeálljon Magyarország hírlapirodalmának bibliográfiája. Ez elkészülése után túlmutat a helyismereti érdeken, hiszen a főváros anyagával, továbbá a ma szomszéd országokba eső magyar nyelvű területek hír-

lapjaink nyilvántartásával bővülve készen áll, vagy új szerkezetbe átdolgozva könnyen elkészíthető nemzeti sajtó bibliográfiánk.

Ennek a bibliográfia-fajtának a módszere a legkierleltebb. Elősegítette ezt az 1974. évi szegedi tanácskozás, amely levonta a tanulságokat az eddig elkészült kötetekből. Somogy (1957), Veszprém (1957), Komárom (1962), Vas (1964), Borsod (1964), Fejér (1965), Szabolcs-Szatmár (1969), Heves (1972), Csongrád (1974), Hajdú-Bihar ([1974] 1973), Békés (1974), Szolnok (1976), sajtóbibliográfiái után várhatjuk még Baranya, Bács-Kiskun, Győr-Sopron, Nógrád, Tolna és Zala megye integrációra alkalmas, hasonló összeállításait. Elkészült néhány városi hírlapbibliográfia is (Makó, Jászberény). Járható út, ha egységes módszerrel készítik, hogy a megyei bibliográfia városonként egy-egy kutató munkájából szülessék.

Táji, megyei, városi, községi bibliográfiák

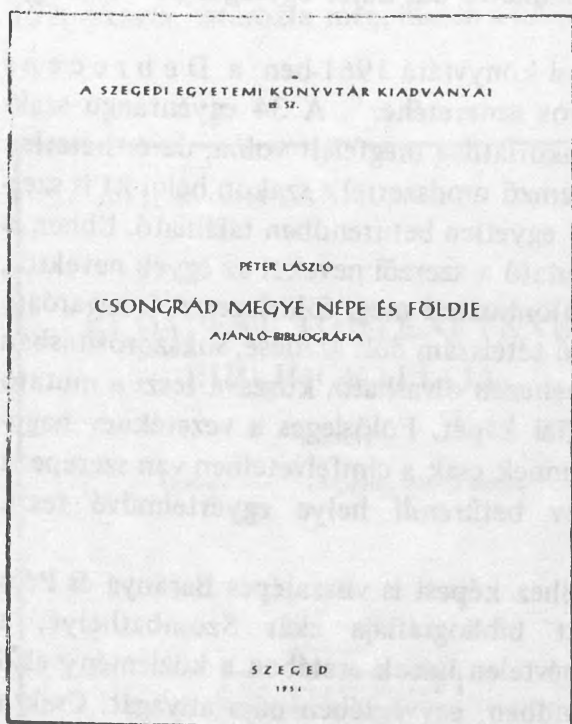
Itt a bibliográfia fogalmát tágabban értelmezzük: nemcsak az önálló művek (könyvek, füzetek), hanem az időszaki kiadványokban (folyóiratokban, sőt napilapokban) megjelent cikkek jegyzékét is tartalmazzák. Általában ezek retrospektívek, s noha elvben teljességre törekednek, a gyakorlatban – éppen az időszaki kiadványokban közölt írások szinte a végtelensége miatt – szükségképpen válogattak. Minél nagyobb területet akarnak átfogni, annál inkább. A „tájak” eddigi bibliográfiai kísérletei (Sárrét, 1974; Palócok, 1975) éppen ezért szinte eleve reménytelenek. A debreceni egyetemi könyvtár Tiszántúli Bibliográfiája is ezért bizonyult megvalósíthatatlannak.

Több reménye van a belátható időn belüli megvalósításnak, ha szűkebbre vonjuk a kört: legalább megyében, de még jobb, ha egy-egy helységben (városban, községben) gondolkodunk. A megye túlságosan változékony s némiképpen mesterséges közigazgatási egység; a városok, községek határai viszonylag tartósabbak. Ezért célszerűbb volna a megyei bibliográfiákat is a városok és a községek önálló bibliográfiáinak sorozatként elkészíteni. Ilyenre még nem láttam példát, bár úgy látszik, mintha Vas megye így fogta volna fel feladatát, amikor Körmeny és Celldömölk bibliográfiáit kiadta. Magam is úgy vélem, hogy pl. Csongrád megye bibliográfiáit Szeged, Hódmezővásárhely, Makó, Szentes, Csongrád, valamint a községek egy-egy kötetéből, tehát összesen mintegy 6 kötetből álló sorozat tartalmazhatná. Még jobb volna, ha a községek anyaga járasonként a szegedi, makói, szentesi kötetbe kerülne. Valószínű persze, hogy bizonyos aránytalanságok mutatkoznának: egy-egy kötet nyilván nem lenne egyforma terjedelmű; Szegedé és a szegedi járás községei pedig kettőt is kitenne. Az, hogy Szeged és a szegedi járás községei egy műbe kerüljenek, nemcsak a „város és vidék” kölcsönös függése elvének felelne meg, hanem azért is célszerű lenne, mert egyrészt számos mai község 1950-ben, 1952-ben a

szegedi tanyavilágból önállósult, másrészt viszont öt város körüli község 1973-ban egyesült Szegeddel.

A megyei bibliográfiák eddig jó részt csak a főlzabados utáni évek anyagát tartalmazzák, és csak ajánló jelleggel (Tolna, 1973; Borsod, 1974; Hajdú-Bihar, 1975; Veszprém, 1975; Bács-Kiskun, 1976). Pest megyéé ([1975] 1974) – BOROS PÁL munkája – visszanyúlik a történelembe. Mint e nembn az egyik legjelentősebb vállalkozással, érdemes módszertani megoldásait jobban szemügyre venni: miben követhető, miben nem a példája?

Első része a megye általános és összefoglaló irodalmát tárgyalja, a második helységenként közli anyagát. A kettő között azonban semmi sem teremt összefüggést, pedig az első rész tételeit föl lehetett volna tájni elemzően (né mely műben akár a lapokat is megjelölni, hol melyik helységgel

foglalkozik, de általában legalább fől sorolni a helységneveket), s helységnévmutatóval egy helyre gyűjteni mind az első, mind a második rész anyagát. Nagy kár az is, hogy az első részben egy-egy tárgyi csoporton belül, a második részben egy-egy helységen belül a besorolás alapja a semmi hasznot nem hozó szerzői betűrend; holott, ha már a szakrendi tagolás lehetőségéből kifogytunk, a végső rendező elv: az időrend. Akár a megjelenés időrendje, akár a mű tárgyalta esemény idejéből adódó: bármelyik többet mondd, mint a mechanikus betűrend.

Sokkal kisebb terjedelemben ugyan de a Pest megyeihez hasonló vállalkozás volt a Csongrád megye népe és földje címmel 1954-ben megjelentetett ajánló bibliográfiám, amelynek módszertani megoldását hasonló műfajú vállalkozások számára ma is merem ajánlani. Szűkebb időhatárok

között, de ugyancsak mintaszerű BÉNYEI Miklós ajánló bibliográfiája (Könyvek Hajdú-Bihar megyéről, 1945–1974, 1975). Csak önálló műveket vesz ugyan föl, ám ezeket alaposan, egyenként ismerteti, s a kötet végén helynévmutatót is ad.

Ugyancsak BÉNYEI Miklós kezdeményező kedvének és érzékének köszönhetjük önálló kiadványként az első kurrens, évi megyei helyismereti bibliográfiát is. Az előbb említett ajánló bibliográfiának a folytatásaként külön füzetben kapjuk a megyéről 1976-ban megjelent önálló művek bőven annotált szakrendi jegyzékét név-, földrajzi-, tárgy- és kiadói mutatóval (1977). Bizonyára folytatása, másutt pedig követése következik!

Különleges és egyedülálló válfaját képviseli a megyei helyismereti bibliográfiának Komárom megye helyismereti katalógusa (1973). Gazdag anyaga és a tatabányaiaknak más kiadványaikból is jól ismert kitűnő helyismereti tevékenysége megnyugtat bennünket, hogy a megye közgyűjteményeinek e könyvben gondosan összegyűjtött forrásjegyzéke fölér a megye helyismereti bibliográfiájával, sőt a lelőhely közlésével még többet is nyújt ennél. Szokatlanul, de a katalógus műfajával összhangban, az ETO szerint közli anyagát. A végéhez csatolja az időszaki kiadványok jegyzékét. Három mutatóval aknázza ki anyagát: földrajzi, név- és intézmény-, valamint nyomdai mutatót ad.

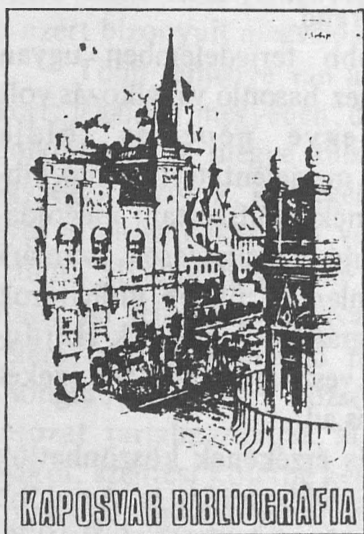
A városok bibliográfiái közül a főlzabados után Szombathelyé készült el először (1948). Az úttörés érdemén, sok tétel összegyűjtésén kívül semmit sem mondhatunk érdemül: szerzői betűrendben ömlesztve adja anyagát. Csongrád városé (1954), KATONA Imre munkája, bár nem következetes de a maga nemében átgondolt szakrendben tárja föl a város irodalmát, a nagyobb művekből kiemelve a városra vonatkozó helyet, nem ritkán egyetlen lapot; a szakon belül az időrendi besorolást követve, s a végén névmutatót közölve. Baja irodalma (1957) a szakrenden belül ismét betűrendet, Makóé (1958) időrendet követ; névmutatót mindkettő ad, Bajáé egységes név- és tárgymutatót, s ez már újabb módszertani vívmány.

Nagy vállalkozás volt a debreceni egyetemi könyvtaré 1961-ben: a Debreceni bibliográfia: „alapvető irodalom a város ismeretéhez”. A 34 egyenrangú szakcsoport, ha kissé aránytalannak tetszett is, gyakorlatilag megfelelt volna, de érthetetlen volt, hogy a hazai bibliográfia vaskorszakát jellemző módszerrel e szakon belül itt is szerzői betűrendet kaptunk. A név- és tárgymutató egyetlen betűrendben található. Ebben is látjuk az azóta szintén gyakori megoldást: a mutató a szerzői neveket az egyéb nevektől, tárgyszavaktól csupa nagy betűvel (verzálal) különbözteti meg, fölöslegesen és zavaróan. Fölöslegesen, mert erre alkalmasabb a megfelelő tételszám dőlt szedése, sokszorosításban az aláhúzása. Zavaróan, mert a sok nagybetű nehezen olvasható, kuszává teszi a mutató

tükrének tipográfiai képét. Fölösleges a vezetéknev nagybetűs szedése is: ennek csak a címfelvételben van szerepe; a mutatóban a név betűrendi helye egyértelművé teszi, melyik a rendszó.

A debrecenihez képest is visszalépés Baranya és Pécs 1964-ben kiadott bibliográfiája akár Szombathelyé, a szerzői név, sőt névtelen írásk esetében a közlemény első betűje szerinti rendben, egyvégtében adja anyagát. Csak a CSEKEY István iránti kegyelet mentheti, hogy posztumusz művét változatlanul adták ki. Valamit enyhít szakszerűtlenségén, valamelyest könnyít használatán a három mutató: személynévi, földrajzi-névi és tárgymutató. Annyiban ez a kiadvány különleges típusú testesít meg, hogy együtt, elválaszthatatlanul együtt közli a megye és a megyeszékhely szakirodalmát.

Kaposvár bibliográfiája (1973), munkaközösség összeállítása, az első olyan mű, amely alkalmasnak bizonyult arra, hogy példáján a hazai városbibliográfia

WESTSIK Vilmos, a szolnokiak FRISS Antal gondonkaművész (1975) vagy CHIOVINI Ferenc festőművész (1977) bibliográfiáját, a kaposváriak a sokoldalú LUKÁCS Károly bibliográfiával párosított életrajzát (1973), a szombathelyiek FÜRST Sándorét (1975), s így tovább. Derék, hogy a salgótarjániak szemmel tartják a Madách-irodalmat (1973), nyilván időről időre közreadják az újabb termést. (Azonban egyeztetniük kell majd munkájukat a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetében folyó nagy irodalomtörténeti bibliográfia munkálataival, nehogy fölösleges párhuzamosság vonja el az erőket más, ugyancsak fontos tennivalóktól.) A szolnokiak megint jól választottak, amikor BÁNYAI Kornél életművét elevenítették fel (1973); a segítségükkel dolgozó törökszentmiklósi városi-járási könyvtár bátorságáról is tanúságot tett, amikor olyan ellentmondásos, ráadásul élő, mégpedig külföldön élő szülöttjének munkásságát kísérelte meg összefoglalni mint amilyen SZÉLPÁL Árpádé (1974). Nagy vállalkozásnak indult a debreceni egyetemi könyvtár két sorozata, mely Debrecen és az egyetem nagy tudósait, íróit mutatja meg az országnak. Szegeden szintén az egyetemi könyvtár kiadványaival kezdtük ezt a műfajt (BERETZK Péter, 1954; MÓRA Ferenc, 1954; JÓZSEF Attila, 1955), majd a Somogyi-könyvtár sorozatában folytattuk (DUGONICS András, 1969; VJDA László, 1969; OLTVAI Ferenc, 1970; BÁLINT Sándor, 1974). Három nyelvészprofesszor munkásságát az egyetemi Actában közöltem (MÉSZÖLY Gedeon, CSEFKÓ Gyula, KLEMM Imre Antal).

Meglepő, hogy a személyi bibliográfiák szerkezetében még ma is mennyi módszertani ügyetlenség rontja le e fontos segédeszköz használhatóságát. Holott a mintát GYURIS György Dugonics-bibliográfiája általános érvénnyel szolgáltatta: az írások időrendben sorakoznak, s mindenféle tárgyi kiaknázást az egységes betűrendi mutatóra bízott. Ezzel a legegyszerűbben elkészíthető s egyben a legegyszerűbben használható módszerrel szemben bibliográfusaink elképesztően bonyolult szakrendeket agyalnak ki, mégpedig nagy fáradtsággal, holott éppen az ellenkező célt érik el: összekuszálják az alkotás természetes rendjét, összefüggéseit, elbújtatják az írások sokféleségét, voltaképpen megnehezítik az életmű áttekintését. Ez jellemzi a debreceni személyi bibliográfiák eddig megjelent számait, de a legtöbb bibliográfiát is. A legmegdöbbentőbb az imént tárgyja miatt joggal dicsért Lukács Károly-bibliográfia, amely először is a felhasználás szempontjából teljesen közömbös alaki (formai) szempont szerint könyvekre és különnyomatokra, cikkekre, könyvismertetésekre, kéziratokra és rádióelőadásokra tagolja anyagát, majd ezeken belül a közlemények címének kezdőbetűi (!) szerint sorakoztatja fel. Végül pedig semmiféle mutatót sem közöl. Nem is érti az ember, hogy miféle logika működik az ilyen szerkezet kidolgozójában. Csak azt lehet feltételezni, hogy az a hiedelem hat, amely szerint az egyszerű nem eléggé tudományos.

REPERTÓRIUMOK

Tiszta formában kevés van belőlük, többnyire összeszövődnek a bibliográfiákkal.

K u r r e n s helyismereti repertóriumot közöl 1962 óta a Délmagyarország Szeged a hazai lapokban, 1970 óta a Csongrád megyei Hírlap Megyénk a hazai lapokban, címmel. Hasonlót közöl 1970 óta a Békési Élet. De a legismertebb és legrendszeresebb a Vas

megye irodalma (1964-) című összeállítás, amely negyedévi rendszerességgel a Vasi Szemlében és sorozatá összeálló, tehát a napi kutatásban kitűnően használható különnyomatokban adja a megye bibliográfiáját és repertóriumát. Ez a megoldás látszik a legalkalmasabbnak a helyismereti írások rendszeres figyelemmel kísérésére.

Mindössze két kérdés merül itt fel. Az egyik a bibliográfia és a repertórium összeházasításának kérdése, azaz az önálló kiadványok besorolása az időszaki kiadványokban megjelent írások, elsősorban a napilapok cikkei közé. Ezt még a szombathelyiek is elkülönítik egymástól: negyedévenként először a bibliográfiát közlik (Önálló művek és gyűjtéményes munkák Vas megyére vonatkozó közleményei), utána havonkénti tagolásban a repertóriumot (Időszaki kiadványok Vas megyére vonatkozó közleményei). Holott az önálló művek ilyenkor még kitűnően beilleszthetők a cikkek szoros időrendjébe, akár napra pontosan. A megjelenést ma már sok forrásból szemmel lehet tartani; ennek híján a könyvtárba való beérkezés is irányadó lehet. Végül pedig minden egyéb fogódzó híján a műről megjelent első ismertetés elé lehet helyezni. (Ez az elv retrospektív bibliográfiák időrendezésében is eligazíthat.) Ezzel az „interpolációval”: az önálló műveknek az időszakiak közé helyezésével, a bibliográfus egy „információval”, egy tájékoztatással többet ad, mint az elkülönített (s a negyedéven belül kényszerűen mégiscsak cím vagy szerző szerint betűrendben adott!) közlésmóddal. Ez a többlet: éppen a megjelenés minél pontosabb időpontja, amely — különösen évek múltán — fontos lehet. A másik kevésbé sikerült megoldás a mutatók szétagoltságában van.

Érdekes viszont a kezdetektől folyamatos tételszámozás, amelynek nagy előnye, hogy egy-egy tételt könnyű a sok évi anyagban is megtalálni, sőt lehetővé teszi az olyan mechanikus kumulációt is, amely a megjelent közlemények xerox-rotasokszorosítását egy kötetben adja, s csupán a mutatót kell külön munkával összesíteni. Igaz, hogy már öt számjegynél tartanak, de a százezrest még soká érik el, s addig kitart ez az öt számjegy, kár volna tehát más megoldást (pl. éves törést, „perelést”-t) választaniuk.

Szép eredményeket mutatnak fel könyvtáraink a r e t r o s p e k t í v repertóriumok kiadásában is. Itt a legjelentősebbek a felszabadulás utáni évek anyagát tartalmazók (Borsod, 1966; Komárom, 1–2. köt. 1969, 3. köt. 1976; Veszprém 1–2. köt. 1970), de általánosak az 1918–19. évi forradalmak időszakát, vagy csupán az 1944–45. évi felszabadulási eseményeket tükröző repertóriumok is. Salgótarján például kiadta a Nógrád megyei úttörőcsapatok történetére vonatkozó cikkek repertóriumát (1973–1976). Ezeket fel sem tudom sorolni, inkább csak emlékeztetek néhány ilyenre (Szeged, Hódmezővásárhely, Vas megye). De éppen ezekkel kapcsolatban vetődött fel célirányosabb pótlásuk lehetősége: szoros időrendjük, naponként is több tételük takarékosabb, a sok ismétléstől tehermentesítettebb megoldást kínál: az eseménynaptárét.

A l e g i s m e r t e b b r e p e r t ó r i u m f a j t a egyetlen időszaki kiadványnak, jobbadán folyóiratnak meghatározott korszakot felölelő anyagát közli. Az 1975. június 30-ig megjelent repertóriumokról teljes áttekintést kaphatunk KERTÉSZ Gyula: A magyar sajtó repertóriumainak annotált bibliográfiája c. 1977-ben megjelent kiadásából.* Örvedetes, hogy az utóbbi évtizedben mennyire megszorodott az ilyenek száma.

* Ismertetését ld. e szám Szemle rovatában.

Van, amelyik még élő folyóirat egy-egy szakaszát összesíti (Tiszatáj 1947–1971; Alföld 1950–1969; Borsodi Szemle 1956–1967; Jelenkor 1958–1968; Baranyai Művelődés 1954–1973; Jászkunság 1954–1974; Békési Élet 1966–1975; Új Forrás 1969–1973 stb.), s van, amelyik megszűnt folyóiratot támaszt fel azzal, hogy felhalmozott anyagát közkinccsé téve bevonja a tudomány vérkeringésébe (Válasz, Magyarok, Debreceni Képes Kalendárium, Délvidéki Szemle, Pannónia stb.) Némiképp ide tartozik a múzeumi évkönyvek már említett több kötetes repertóriumai is.

Hírlap-repertórium is van, de érthetően ez nem egy-egy újság teljes életét, hanem szűk időhatárok közé szorított anyagát nyújtja. Olyan éveket persze, amelyek kiemelkedők egy-egy város történetében, tehát ismét főként 1918–19 és 1944–45 (A felszabadult Szeged első újságjai; Esztergomi Népszava, 1919; Vásárhely Népe, 1944–45 stb.).

A folyóirat-repertórium módszertani kérdéseit írásban és szóban alaposan megvitatuk; az 1974. évi debreceni helyismereti tanácskozáson az álláspontok keresztüztüében lényegében tisztázódott, hogy mindig az illető folyóirat jellege, természete szabja meg egy-egy repertórium szerkezetét. Szakfolyóiratok repertóriumában az illető tudomány-szak rendszere a legtermészetesebb közlésrend (pl. az Irodalomtörténet című folyóiratában az irodalom korszakolása és az írók neve kínálkoznék ilyenre; a Hadtörténelmi Közleményekben csak a történelmi időrend), az irodalmi és kulturális folyóiratok esetében viszont az a legtakarékosabb, legtanulságosabb és leginkább áttekinthető, ha kicsiben reprodukáljuk a folyóirat természetes sorrendjét (évfolyam, egy-egy szám, ezen belül lapról lapra haladva), és sokféleséget jól átgondolt mutatóban tükrözzük vissza.

Örvendetes, hogy a szakbírálat egyre inkább ezt a felépítést kéri számon az új repertóriumoktól, de annál sajnálatosabb, hogy még mindig akadnak, akik nem ismerik fel e megoldásban rejlő lehetőségeiket (pl. a Petőfi Irodalmi Múzeum repertóriumai).

További egyszerűsítést jelent a repertórium szerkezetében, ha a tételszámokat elhagyva, a mutatóban – ésszerű rövidítéssel – magának a lelőhelynek adatát kapja a kereső. A Békési Élet repertóriumából véve a példát ez úgy festene, hogy mondjuk a most 797. sz. alatt szereplő közleményre (NAGY Gyula: Vallomás Orosháza monográfiájáról, 1973. 2. sz. 295–301. p.) a mutató mindenütt (Nagy Gyula névvel, Orosháza alatt stb.) ezt adná meg: Nagy Gyula 73:295. (Léven egy éven belül folyamatos a lapszámozás, a füzet száma megtakarítható.) Ezzel kiiktatnánk a jó néhány perces visszakeresést, s két mozzanat helyett egyetlenre szűkítenénk a repertórium használatát. A Pannónia repertóriumának felépítésében HUBER Kálmánné már erre mutat követendő példát.

ESEMÉNYNAPTÁR

A Magyar Távirati Iroda két értékes időszaki tájékoztatója, a Külpolitikai Dokumentáció és a Magyar Dokumentáció ihletésére az 1964. évi pécsi helyismereti tanácskozáson vettem fel, hogy a szűkebb időhatárok közötti és a kurrens hírlap-repertórium takarékosan pótolható helyi eseménynaptárral. A napilapok közleményeinek zöme egyszerűbben rögzíthető, ha nem kell a teljes, sokszor fölöslegesen terjedelmes címet, a folyton ismétlődő lelőhelyet, a gyakran szükséges annotációt leírunk, hanem magát az

eseményt adjuk saját megfogalmazásunkban, tömören, szoros időrendben. A fontos, hogy a mutatóból a keltezés azonnal kitűnjék; ennek alapján a kutató kézbe veheti az újságot, netán az újságokat is, és ha szüksége van rá, bővebben is tájékozódhat. Retrospektív időrendben pl. arról, hogy egyetlen eseményt (mondjuk Bartók szegedi hangversenyét) a különféle pártállású lapok (a Szegedi Új Nemzedéktől a Délmagyarországig) hogyan fogadták. Kurrens időrendben pedig az esetleges előzmények (beharangozás) és az utórezgések (a látogatás mérlege helyi és országos lapokban) is könnyedén felgöngyölíthetők egyetlen keltezésből.

Kicsiben el is készítettem ilyet Szeged felszabadulásától az ország felszabadulásáig (1969) címmel: 1944. október 11-től 1945. április 4-ig távirati rövidséggel közölve az eseményeket, felsorolva a szereplőket, s mindezeket – ebben rokon ez a műfaj a bibliográfiákkal – mutatóba foglaltam. Ezt a megoldást fejlesztette szinte tökélyre BÉNYEI Miklós újabb munkáiban. A Debrecen 1848–1849 című könyve ötvözi az imént említett „eseménytárat” – ahogy ő nevezi – korabeli lapokból vett szemelvényekkel és a szabadságharc fővárosára vonatkozó későbbi szakirodalom válogatott, saját szakrendű bibliográfiájával (1974). A Hajdú-Biharban történt 1968–1974 című munkája (1975) egynemű anyagot közöl: tisztán képviseli az eseménynaptár műfaját. Kifogásunk csak az lehet, hogy hiányzik az évet feltüntető élőfej, amely ebben a műfajban nélkülözhetetlen, továbbá az örvendetesen egybevont név-, tárgy- és földrajzi mutató olykor túl sok tétel-számot ad egy-egy címszó alatt, nem keresve a további bontás lehetőségét.

Elképzelhető egyébként itt is az az egyszerűsítés, hogy az eseményeket nem tétel-számozzuk, hanem a mutatóban közvetlenül a keltezésre utalunk, természetesen rövidítve. Pl. Kállai Gyula 1971. április 12-én kezdődő látogatására így: 71.4.12.

Egyébként BÉNYEI Miklósnak köszönhető az eseménynaptár elméleti, módszertani kérdéseinek kitűnő kidolgozása is (Könyvtáros, 1975. 12. sz. 714–717. p.).

Rokon a bibliográfiával az **é l e t r a j z i l e x i k o n**, annál inkább, mert rendszerint ad is egy-egy szereplő személyről kis bibliográfiát. Ezeket a helyi lexikonokat eddig ugyan többnyire nem könyvtárak, hanem pártarchívumok, egyéni kutatók készítették, és pártbizottságok, tanácsok adták ki (Kecskemét, Hódmezővásárhely stb.), de helyes, ha a könyvtárak ezt a műfajt is helyismereti tevékenységük természetes részének tekintik, s éppen a bibliográfiai teljesség végett vállalják, sőt kezdeményezik elkészítését. A szekszárdi megyei könyvtárban SIPTER Gézáné Tolna megyei életrajz-gyűjteménye egyenlőre az egyetlen ilyen könyvtári kiadvány.

Többnyire ugyan keresztezve a személyi bibliográfiával, némely esetben azonban önállóan is adnak ki a könyvtárak **é l e t r a j z o t**, önálló portrét valamely helyi értékű vagy kapcsolatú személyiségről. Ezek többnyire írók, tudósok. Törökszentmiklós adta ki szülöttének, CSIKÓS József tanítónak, az ellenforradalom áldozatának életrajzát, szükségképpen személyi bibliográfia híján, hiszen ő nem írt, róla is csak keveset írtak eddig.

Egyre erősödik könyvtáraink nem bibliográfiai és nem életrajzi jellegű **h e l y i s m e r e t i t a n u l m á n y o k a t** kiadó tevékenysége. Ez is örvendetes jelenség, jelzi, hogy könyvtáraink a helyismereti kutatás minden fajtájából egyre inkább ki akarják és tudják venni részüket.

A bibliográfiától az első továbblépés: a különféle dokumentumgyűjtemények kiadása.

A történeti jellegű forráskiadványok, szemelvénygyűjtemények a régi és a felszabadulás utáni eseményekre egyaránt kiterjednek. Salgótarján a Rákóczi-szabadságharc Nógrád megyei eseményeit, vonatkozásait idézte fel (1976), Szolnok a megye iskoláinak államosításáról szóló dokumentumokat tett közzé (1973). A legtöbb dokumentumkötet természetesen – akár bibliográfia és repertórium – az 1917. évi Októberi Forradalom, az 1918–19. évi magyar forradalmak, valamint az 1944–45. évi felszabadulás események anyagát tartalmazza. (pl. PERNESZ Gyula kitűnő győri munkái.) Az ilyen kiadványok szükségességéről soha nem volt vita. Arról annál inkább, hogy az évfordulós alkalmak sürgetésének engedve némelyik elszietett; szöveggondozása, magyarázata, jegyzetanyaga nem eléggé alapos.

Hasonlók készülnek az irodalomból is. Ilyen pl. a debreceniek Petőfi és Debrecen kapcsolatának dokumentumaiból összeállított két gyűjteménye (1973), s ilyen – egymástól függetlenül, de igen jellemzően – az Ady-centenárium (1977) három könyvtári terméke: Ady és Budapest, Ady és Debrecen, Ady és Csongrád megye kapcsolatainak egyaránt tanulságos három gyűjteménye (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár; Hajdú-Bihar megyei könyvtár; Somogyi-könyvtár.)

Voltaképpen három műfajt is összekapcsol KELLNER Bernát könyve: BARÁTOS Endre válogatott verseinek gyűjteménye (Kaposvár, 1975). Terjedelmes bevezetője életrajzi portré; rövid jegyzetanyaga lényegében teljes bibliográfia is egyben; a válogatott versek gyűjteménye pedig a mártír költő életművének tanulságos antológiája.

Újabban népköltészeti gyűjteményt tartalmazó könyvtári kiadványra is van példa. A sokoldalú vállalkozó kedvéről előnyösen ismert Verseggy könyvtár Szolnok megye népballadakincsből és históriás énekeiből adott ki értékes és hasznos antológiát (1975).

Még tovább lépünk az irodalmi topográfiák műfajába. A Veszprém megyei (1967; 3., bővített kiadás: 1976) még a dokumentumkötethez áll közelebb: antológia és életrajzgyűjtemény (HARMATH István és KATSÁNYI Sándor munkája). Az Irodalmi emlékhelyek Borsodban (KLUGER Lászlóné összeállítása, 1969) lexikon jellegű, önálló fogalmazásban, bibliográfiával. Szabolcs-Szatmár megye irodalmi hagyományait nem könyvtáros, hanem a tanárképző főiskola irodalomtanára, MARGÓCSY József állította össze, a megyei könyvtár adta ki (1972); feldolgozási módja révén már az önálló tanulmány műfajába illik. Az érdemi rész három szellemes fejezetre bomlik (itt jártak; itt éltek; itt élnek); ezen belül a szerző irodalomtörténeti rendben adja elő gazdag anyagát. Földrajzi és személynévmutató teszi lehetővé a gyors eligazódást. A magam kísérlete (Szeged irodalmi emlékhelyei, 1974) megint más utat keres: a műfaj jellegéhez igazodva irodalmi séta keretében mutatja be a város „szerelmes földrajzát”, s a gyakorlati tájékoztatást az egységes (neveket, házszámokat, neves házakat egyaránt tartalmazó) mutatóra bízta.

Nyilvánvalóan a fejlődés újabb állomása, amikor könyvtáraink önálló helyi szemelvénygyűjtemények kiadására is tudnak vállalkozni.

Itt is lássuk először a történelmi tárgyúakat. A Fővárosi Szabó Ervin könyvtár két fiókja (a 8. és 10. számú) feldolgozta saját történetét (1973, 1974). TUBA László

megírta a Moson vármegyei tanítóegylet 1871-től 1941-ig tartó tevékenységének törté-riáját (1974). A miskolci városi könyvtár a századforduló helyi történetének feltárásával járult hozzá egy majdani nagyobb összegezéshez (1974). Nyíregyháza a város és környéke felszabadulásának eseményeit tette másodközléssel ugyan, de szélesebb körben hozzáférhetővé (1974). A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár adta ki ZOLTÁN Józsefnek Népi szóra-kozások a reformkori Pest-budán című posztomusz munkáját (1975). ARATÓ Antal Jászapáti sajtótörténetét írta meg (1976). Megjelent az első szövetkezettörténeti dolgozat is könyvtári kiadványként. A Zala megyei könyvtár adta ki a göcseji Vörös László termelő-szövetkezet történetét (1973). 1975-ben meg a megyében működő gépállomások negyed százados működését örökítették meg (1975).

Az irodalmi tanulmányok közül csak a legutóbbi években megjelentekre utalok. KILIÁN István megírta a reformkor miskolci irodalmi diáktársaságainak működé-sét (1972). KÖNCZÖL Imre Petőfi veszprémi útjait (1973). PERNESZ Gyula Petőfi győri kapcsolatait (1974). Ugyancsak a győriek adták ki JENEI Ferencnek Győr és régibb magyar irodalmunk emlékei című munkáját (1975 [1976]). A kaposváriak Csokonairól szóló előadások gyűjteményét tették közzé (1975), a miskolciak kiadták CSORBA Zoltán Gvadányi-tanulmányát (1975).

GONDOK, FELADATOK

Nem folytatom a tallózást, úgyis csupán annak érzékeltetése volt a céлом a példák-kal, hogy az utóbbi évtizedben milyen széles színekben bontakozott ki könyvtáraink kiadási tevékenysége. E sokszínűség ellen egyetlen kifogás vethető: ha a minőség rovására megy. De ha bármely kiadványfajta a maga nemében saját színvonalán megállja helyét, ez a változatosság, sokoldalúság csak javára van mind a könyvtári munkának, mind a tudomány-nak, mind a közművelődésnek. A Voltaire-től ismert, Lenintől és Móra Ferenc-től egyaránt szívesen használt aforizma: „minden műfaj jó, kivéve az unalmasat”, itt úgy érvényes: min-den kiadványfajta helyénvaló, kivéve a silányat, az elnagyoltat, a felszínest. A helyismereti bibliográfusnak előnye az íróval, költővel szemben, hogy az átlagos vers, az átlagos novella semmire sem való, hamar feledésbe merül; ám a helyismereti kiadványok között feleslege-set nehéz csinálni, legföljebb gazdaságtalant. Gazdaságtalant, mert a gyatrát előbb-utóbb drága pénzen, újabb időáldozattal, jobban meg kell ismétlni. De valamiféle haszna még a legrosszabb helyismereti bibliográfiának is van: összehozza valamelyest a szétszórt anya-got. Ez azonban nem bátoríthat fel senkit arra, hogy gyenge művet engedjen ki a kezéből.

A helyismereti munka kapcsán TAKÁCS Miklós útmutatójában (1968) már hangsú-lyozta: könyvtárosaink n e k i a d v á n y o k b a n g o n d o l k o z z a n a k , h a n e m g y ű j t e m é n y b e n . TUBA László még szemléletesebben fogalmazta meg: „bibliográfiát csak akkor szabad készíteni, ha kellően megalapozott, tervszerűen gyarapított és jól feltárt gyűjtemény áll – aranyfedezetül – mögötte” (Könyvtáros, 1975. 10. sz. 630–631. p.). A gyűjtemény tehát a jéghegy, a kiadvány ennek csak a tengerből kiálló csúcsa.

Mindezek alapján könyvtáraink további helyismereti kiadvány-politikájának irány-elveiként a következőket javaslom:

Jól állapítsa meg minden könyvtár a fontossági sorrendet.

Megyei könyvtárak, ha még nem készítették volna el, először sajtóbibliográfiájukat adják ki. Utána jól kiválasztott időszaki kiadványok (helyismereti, vagy ilyen anyagot bőven közlő helyi folyóiratok, hetilapok) repertóriumaival és ugyancsak gondosan kiszemelt, neves alkotók személyi bibliográfiáival folytathatják. Elsősorban helytörténeti kutatók, majd írók, tudósok, művészek stb. életművét tehetik így nemcsak saját városuk, megyéjük, hanem az ország asztalára is. Ezek után vállalkozhatnak a kaposvári, szolnoki, körmendi, celldömölki mintájú város-, községbibliográfia elkészítésére.

Utána fontosnak tartom, hogy minden megye, város, község lépést tartson a helyismereti közlemények megjelenésével, és „naprakészen” tartsa nyilván őket. Azaz: a következő feladat a kurrens könyvek és cikkek naponkénti kicédulázása, katalógusba helyezése. Ezeket azután akár negyedévenként, mint Szombathely vagy Békéscsaba csinálja, akár évenként, ahogyan Hajdú-Bihar kezdeményezte, teljesen vagy válogatva bibliográfiai kiadvány tegye közkinccsé.

A megyei, városi könyvtárak helyismereti kiadványainak legmagasabb szintjét egy helyi történeti monográfia elkészítése jelenti majd.

Mindig a tárgynak és az igénynek megfelelően állapítsuk meg a sokszorosítási módját és vele összefüggésben a példányszámokat. Ha van mód olyan elegáns kiadvány előállítására, mint a Békés megye sajtóbibliográfiája, amely a Kner-nyomda hagyományosan előkelő tipográfiájával, szellősen készült, természetesen nem utasíthatjuk vissza. De lehet szerényebb köntösben is ízléses, praktikus kiadványt csinálni. A Somogyi-könyvtár kiadványai című keskeny, hosszúkás sorozatunkról szoktam mondani: ezt a formátumot az Isten is bibliográfiának teremtette. Jó tipográfiával, kisebb betűvel, sok anyag elfér benne, s ugyanakkor szép is lehet, akár xerox-rotta sokszorosítással, akár nyomtatással állítjuk elő. Kerüljük a túl nagy méretű kiadványokat: senki sem teszi szívesen őket a polcára, mert alig tud nekik helyet csinálni, legfeljebb fektetve.

Nagyon fontos követelmény, hogy minden kiadványunkat egy vagy két szakemberrel lektoráltassuk. Több szem többet lát. Üdvös, ha a lektor nem könyvtári kartárs, akit feszélyezhet az igazmondás; mégcsak nem is helybeli, aki netán ott tekintély, de nem szakértő.

További vitákra van szükség a tárgyalta bibliográfiai műfajok részletkérdéseiről. Erre már nem alkalmasak az egyébként hasznos és rendszeres országos helyismereti tanácskozások, széles körben a részletkérdések kicsinyesnek látszanak. Időnként fél-fél napra azt a 10–20 bibliográfust hívjuk össze, aki egy-egy kérdésben érdekelt; ezeknek előre küldjük meg a tárgyalás alapjául alkalmas tervezetet, s így a 2–3 órás vita érdemi és gyakorlati eredményt hozhat.

Ideje volna körülnézni a nagyvilágban is hogy hogyan áll a helyismereti kutatás, közelebről a helyismereti bibliográfiai munka. Elsősorban a Könyvtári Figyelőtől várunk olyan körképet, amely tájékoztat bennünket a határainkon kívül folyó hasonló munkákról, és egy-egy részletkérdésben is kamatoztatható ismereteket ad.

Nem oldottuk meg megnyugtatóan kiadványaink terjesztését. A Hajdú-Bihar megyei könyvtárnak a bevezetőmben említett vállalkozását sok könyvtár figyelmen kívül hagyja, holott inkább arra kellene törekednünk, hogy ennek az önzetlen kezdeményezésnek

hatósugarát a könyvtári hálózaton túlra terjesszük, legalább a másik két közgyűjteményi csoport, a múzeumok és levéltárak bekapcsolásával, de ha lehet, általában a könyvterjesztés hazai rendszerébe való beillesztéssel. A kecskeméti tanácskozás erre vonatkozó ajánlásának megvalósulásában reménykedem.

Az elmúlt 10–15 év alatt hazánkban a helyismereti kutatás általában, a könyvtári helyismereti munka különösen, még szűkebben a könyvtári helyismereti kiadói tevékenység örvendetesen fellendült. Ebben jelentős szerepe volt a könyvtári szaksajtónak, elsősorban a Könyvtáros című lapnak, nevezetesen PÁLDY Róbert szerkesztőnek, aki eleinte nem csekély ellenállást, a „népművelésnek” a „tudománnyal” való mesterkéltséget és szűklátókörű szembeállításából fakadó merevséget legyőzve rendszeresen helyet adott a könyvtári kiadványokat alaposan, részletekbe menően bíráló szakmai kritikáknak. A Könyvtárosban felhalmozódott szakkritika mára már oly gazdag elvi és módszerbeli észrevételekben, hogy megérett a könyvtártani szakirodalomban, a könyvtárosképzés jegyzeteibe való általánosításra is. A 10–15 évvel ezelőtti szakkönyvek, jegyzetek, csak általánosságokat tudnak mondani azokról a kérdésekről, amelyeknek részleteit másfél évtized alatt sokan, sok nézőpontot összeütköztetve kidolgoztunk. Összefoglalásuk azért volna időszerű, hogy az új könyvtáros nemzedéknek ne kelljen Ádámtól-Évától kezdve magyarázgatni a már szerencsésen kikristályosodott tanulságokat, hanem úgy vegyék át tőlünk már tanulmányaik során a stafétabotot, hogy újabb tapasztalataikkal még tovább tökéleltessék a hazai helyismereti bibliográfiai kiadványok, de általában a magyar bibliográfia elméletét és módszertanát.*

*Addig is, míg a szerző javaslata valóra válik és az említett összefoglalás elkészül, a szakembereknek ajánljuk a Helyismereti kutatók kézikönyvei sorozat köteteit, azok közül is elsősorban azokat, amelyek a most már rendszeres helyismereti konferenciák anyagait közlik, ahol a szerkesztés, kiadványkészítés számos módszertani kérdését megvitatták.

Még egy megjegyzés: a cikk írója a 248. lapon hiányolja a könyvtári évkönyvekről készült repertóriumokat. Ha repertóriumok nem is készültek, a könyvtári évkönyvek analitikus feltárása 1970 óta megtalálható „A Magyar Könyvtári Szakirodalom Bibliográfiája” c. kiadványban (Kiadja az OSzK–KMK). (– a szerk.)